

Om översättning av idiom i barnlitteratur

Marić, Marija Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:563812>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-05**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Marija Petra Marić

Om översättning av idiom i barnlitteratur

Examensarbete

Handledare:

Goranka Antunović

september, 2020

Innehåll

1. Inledning	3
2. Barnlitteratur	4
2.1. Översättning av barnlitteratur	6
3. Idiom	7
3.1. Svårigheter med identifiering och översättning av idiom	8
3.2. Idiom i barnlitteratur	10
4. Att översätta idiom	11
4.1.1. Översättning av idiom i <i>Pippi Långstrump</i>	12
5. Slutsats	14
6. Källförteckning	15

1. Inledning

När man pratar om barnlitteratur så tänker man först och främst på ett enkelt språk, korta meningar som är lätt att förstå och en okomplicerad handling med huvudpersoner som utmärks av intressant utseende och/eller en rolig och stark personlighet. Barnlitteratur är, enkelt sagt, litteratur för barn, dess roll är att underhålla barn, väcka deras intresse och nyfikenhet medan den samtidigt ska förmedla lärorika budskap. Allt detta gör barnlitteratur till en väldigt viktig och effektiv deltagare i barnens uppväxt och deras fostran. Att främja barnens fantasi och också undervisa kan anses som barnlitteraturens huvuduppgifter. (jfr. Oittinen 2000). Barnboksförfattare använder sig av olika medel för att genom enkla uttryck och okomplicerade meningar ändå skapa mycket bildliga och lekfulla historier. En lyckad och verksam metod att ge språket ett brokigt drag och tala till barnens lekfulla förmåga att hitta på avser idiom. Även om idiomatiska uttryck ger skrivandet ett intryck av skoj och lek genom ord, blir de ofta en utmaning när det gäller översättningen.

I det här examensarbetet ska jag i första hand behandla idiom och deras roll i barnlitteratur medan jag vill samtidigt närmare betrakta den här specifika litteraturgenren. Jag ska koncentrera mig på problem som dyker upp och tekniker som används för att översätta idiom i barnlitteratur. Dessa tekniker ska jag underbygga med en kort analys av idiom i Astrid Lindgrens *Boken om Pippi Långstrump* – det svenska originalet och dess kroatiska översättning, vars roll ska vara att med konkreta exempel illustrera det som skrivs i huvuddelen.

2. Barnlitteratur

I sin bok *Translating for Children* behandlar Ritta Oittinen bland annat definitionen av barnlitteratur. Oittinen (2000: 61) nämner Peter Hunts åsikt att barnlitteratur bör betraktas som en slags utomstående genre eftersom den inte kan tydligt kategoriseras i en av de existerande litterära genrerna. Enligt Oittinen (2000) kan barnlitteratur anses „either as literature produced and intended for children or as literature read by children.“ (Oittinen 2000: 61) En liknande förklaring av barnlitteratur kan hittas i *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*, vars definition Richter-Vapaatalo (2007: 15) beskriver som “forskningens grundläggande konsensus”. Denna definition klassificerar barn- och ungdomslitteratur i samma undergrupp och den lyder - “Barn- och ungdomslitteratur är ett begrepp som beskriver a) alla uttryckligen för barn producerade texter (specifik BUL¹), b) alla skrifter barn och ungdom konsumerar, utan att nödvändigtvis behöva vara skrivna speciellt för denna grupp eller skrifter unga läsare tar emot (BUL i vidare bemärkelse).“ (Doderer 1984c: 161 in: Richter-Vapaatalo 2007: 15) Både Oittinen och Richter-Vapaatalo håller med om att barnlitteratur är en genre som är svårt att bestämma exakt. Klingberg stöder åsikten att barnlitteratur skrivs med barn i åtanke, och exkluderar därmed alla andra texter som kanske inte är skapade specifikt för barn och ungdom men blir ändå lästa av dem (Oittinen 2000: 61). Oittinen opponerar den uppfattningen och skriver att en bok som författaren kanske inte ursprungligen hade tänkt för barn och föreställt sig som en barnbok, senare ändå kan bli uppfattad och kategoriserad som barnlitteratur. Här nämner hon textens funktion som en viktig medverkande omständighet eftersom den kan variera från originalet till översättningen. (jfr. *ibid.*) Det kan alltså också hända att en bok skriven för vuxna på t. ex. turkiska kan bli en barnbok i sin översättning till kroatiska, för den uppfyller en annan funktion än originalet. Ett exempel på detta vore enligt Oittinen Swifts *Gullivers resor*. Om man tänker närmare på denna definition så kan man få intrycket att allt som skrivits för barn ska anses som barnlitteratur, oavsett innehåll, tema, språk, osv. Är det därför så att *Bröderna Grimms sagor* hör till barnlitteratur trots sina gruvliga delar? I sin mildrade och till barn anpassade version är det kanske en korrekt klassifikation, men om man tittar på det ursprungliga ämnet dessa sagor behandlar kan man fastställa att de kanske inte är så barnvänliga. Oittinen nämner Carrolls *Alice i Underlandet* som en bok avsedd för barn, men kanske bättre lämpad för vuxna. En annan synvinkel erbjuder Helsing (*ibid.* s. 62) med sin förklaring av barnlitteratur. Han anser att barnlitteratur ska vara allt som barn förnimmer med sina ögon och öron – alltså inte bara böcker,

¹ Barn- och ungdomslitteratur

utan också andra textsorter, filmer, låtar, osv. kan betraktas som litteratur. Här tillägger Oittinen att om man tänker på hur barn uppfattar allt detta så kunde man också rubricera litteratur skriven av barn som barnlitteratur. (ibid.) En dikt en femåring skrivit skulle då också gälla som barnlitteratur. Både Richter-Vapataalo och Oittinen pratar i sina böcker om Zohar Shavit och hennes argument beträffande barnlitteratur. Enligt Shavit existerar böcker som *Den lille Prinsen*, *Bilbo – En hobbits äventyr*, *Den långa flykten*, *Alice i Underlandet*, osv. ”on two levels, one directed to children, one to adults.”(Shavit i Oittinen 2000: 64) Här handlar det om det annorlunda sättet barn uppfattar saker i jämförelse med vuxna. Ett barn koncentrerar sig på och uppfattar skoj, det roliga i texten, medan vuxna ska lägga märke till mer komplexa aspekter och ett logiskt sammanhang av en bestämd text. (ibid. s. 65) Oittinen slutar: “If a text written for children is written in such a “refined” way and is thus interesting from an adult point of view, an adult may be interested enough to read the text, which means that she/he approves of it and may buy or borrow it for her/his children. In this way, Shavit writes, even children’s authors mainly write for adults.” (Oittinen 2000: 64) Följaktligen dyker frågan upp: “Är barnlitteratur en separat genre?” Shavit håller med om klassifikationen av barnlitteratur som en separat och specifik genre, medan Riitta Kuivasmäki (1990) påstår annars. “As literature for children and adults encompasses many of the same genres, it seems wrong to deal with children’s literature as a separate genre. In translation, this would mean designating translation of children’s literature as a category unto itself, instead of discussing, for instance, the translating of lyrics for children. It would indicate that children’s literature fulfills different roles than adult literature, that it serves as a didactic tool.” (ibid. s. 65)

Ett ytterligare ämne Oittinen berör är funktion och roll av barnlitteratur. Hon nämner Hellsings uppfattning att “children’s literature can teach the child language, orientation to time and place, and social orientation; it should also influence the child directly – activate and allure the child’s creative powers and strengthen her/his emotional life.” (Oittinen 2000: 65) Att undervisa barn och ungdom inte bara i pedagogiska saker, utan också hjälpa barn främja sin fantasi och utveckla emotionell intelligens kan anses som en av barnlitteraturens huvudroller. Följaktligen finns det enligt Tabbert (ibid.) två funktioner av barnlitteratur – den didaktiska och den kreativa. Medan den didaktiska aspekten har rollen att utbilda, ger den kreativa aspekten barnen möjligheten att skapa nya tankar och uppfattningar om det de läser – den lämnar rum för nya idéer och olika interpretationer. Enligt Bo Møhl och May Schack bör barnlitteratur hjälpa barnen växa upp och utvecklas genom att vara underhållande, informativ även terapeutisk. Den borde också påverka barnens förmåga till inlevelse och identifikation. (ibid. s. 65)

2.1. Översättning av barnlitteratur

Innan vi går in på en mer specifik typ av översättning – den av barnlitteratur, måste vi först förklara vad översättning innebär i allmänhet. I sin essä *Översättaren som skådespelare* citerar Lars Kleberg den tjeckiske forskaren Jiří Levý: “Översättningen som verk är en konstnärlig reproduktion, översättningen som process ett originellt skapande, översättningen som konstnärlig genre ett grännsfall mellan reproducerande och originellt skapande konst. [...]“ (Levý i: Kleberg 2001: 124) Kleberg beskriver översättningsarbetet på följande sätt: “Att översätta, har det sagts, är att bryta ner en struktur i småbitar och sedan bygga upp den igen med ett annat språks byggbitar.” (Kleberg 2001: 125).

Oittinen (2000: 75) antyder hur viktiga målgrupper är, eftersom de leder översättaren genom processen och påverkar hans beslut och ordval.

Att översätta barnlitteratur kan anses vara en utmaning, eftersom det ofta inte är helt tydligt vem som är målgruppen – barn som dessa böcker är skrivna för eller vuxna som också läser dem som föräldrar eller kanske på eget initiativ. Men denna fråga berörde vi ovan (k. 2) när det skrevs om barnlitteratur som genre. Tabbert (2003: 308) nämner i sitt verk Monica Burns och hennes uppfattning om barnboksöversättare och deras uppgift som hon bygger på Perssons (1962:78) ord, att: ”Children’s books must be tailored to their new country. [...] the tailoring may fall partly on the translator and partly on the editor.”

Men det handlar inte bara om att anpassa en barnbok till nya läsare gällande språk. Uppgiften är också att göra ett innehåll acceptabelt till en kultur och göra alla textaspekter förståeliga till den nya mottagargruppen. Gillian Lathey (2015: 36) pratar om 'cultural translation' och anser att verk från angloamerikanska länder, för vilkas kultur barn ofta är utsatta idag inte behöver någon 'kulturell anpassning', för dessa kulturers kännetecken är redan i hög grad bekanta. Men texter skrivna på språk som inte har så många talare och inte tillhör till världsspråk ska ofta behöva anpassning eller vidare förklaring för att åskådliggöra originalspråkets egenheter, kulturspecifika uttryck och geografiska information. (ibid.) I både Oittinens och Latheys bok nämns Lawrence Venuti och hans begrepp '*domestication*' och '*foreignization*' som två möjligheter i översättning av kulturspecifika element. Lathey ger en enkel förklaring för vad de två begreppen innebär: “A domesticating translator alters cultural markers to bring the text closer to the target culture, while a foreignizing translator leaves cultural terms and names untranslated and retains references to cultural practices that may be new to the child reader.” (ibid. s. 38) Om man som översättare använder sig av *domesticering*, så utgör kulturspecifika

element en utmaning, för man får uppgiften att genom andra kännetecken förmedla ett budskap som motsvarar originalbudskapet så bra som möjligt.

När man pratar om skillnader mellan olika kulturer och språk som en viss svårighet i översättningsprocessen, så dyker upp bland annat frågan om idiom. Eftersom idiom brukar variera ganska mycket från ett språk till ett annat stöter översättare ganska ofta på svårigheter med att hitta en bra översättning. (jfr. Ingo 2007)

3. Idiom

I de förra textavsnitten gjorde jag en introduktion till barnlitteratur och dess översättning samt några omständigheter som kan visa sig problematiska i översättning till ett annat språk. Nu vill jag kommentera det andra viktiga begreppet för den här uppsatsen, nämligen idiom.

Idiom som ett språkligt fenomen dyker upp ganska ofta när man pratar om översättningens utmaningar, för de är till stor del karakteristiska för ett särskilt språk och har i många fall inte någon motsvarighet i målspråket. Det är, påstår den finländska språkforskaren Rune Ingo (2007: 141), just därför som idiom är specifika för var och ett språk, som översättare ofta har svårt med att hitta en bra översättning, dvs. ett motsvarande idiom i språket de översätter texten till.

Rune Ingo (ibid.) beskriver idiom som ”fraser och uttryck, vilkas betydelse det inte alltid är möjligt att sluta sig till på basen av de enskilda ord som ingår i uttrycket.” Mona Baker skriver (1997: 63) om idiom som ”frozen patterns of language which allow little or no variation in form and [...] often carry meanings which cannot be deduced from their individual components.”

Richter-Vapaatalo (2007: 41/42) hänvisar till Burgers (2003) klassifikation av fraseologismer inklusive idiom. Enligt honom har idiom tre viktiga egenskaper: (1) Polylexikalitet - den består av mer än ett ord. (2) Hållfasthet - vi känner den i just denna kombination av ord, och den används i språkgemenskapen - ungefär som ett ord. och (3) Semantisk idiomaticitet - med detta menas att det består ”ett ’oregelbundet’ samband mellan betydelsen av ordkomponenterna och det för hela uttrycket.” (Fleischer i : Richter-Vapaatalo, 2007: 48) Det betyder att man inte kan komma åt det flerordiga uttryckets betydelse på grund av betydelser av de enskilda orden som uttrycket innehåller.

Exempel på idiom i svenskan är enligt detta *dansa efter någons pipa* ("helt foga sig efter ngn")² eller *bli/vara eld och lågor (över något)* ("bli mycket entusiastisk") eftersom dessa uttryck inte tillåter någon variation i sin form och man inte kan dra hela uttrycks betydelse från dess komponenter.

Baker (1997: 63) nämner några begränsningar typiska för idiom. Man kan således inte förändra ordordning, lämna ut ett ord, lägga till ett ord till uttrycket, utbyta ett ord med ett annat, förändra uttryckets grammatiska struktur. (jfr. *ibid.*) Dessa regler gäller för de flesta idiom, men det finns ändå några idiom som är mer flexibla än andra. (*ibid.* s. 64) I idiomet *barka åt skogen* ("gå alldeles galet") kan till exempel ordet *skogen* bytas ut med *helvete* (*barka åt helvete*) utan att det ställer till någon förändring i idiomets betydelse. Här kan man dock diskutera om det rör sig om flexibilitet som det här idiomets drag eller om idiomets olika varianter.

3.1. Svårigheter med identifiering och översättning av idiom

Baker (1997: 65; 68-71) skriver bland annat om svårigheter med översättning av idiom. Hon anser att det finns två faktorer som kan göra det svårt att översätta idiom – (1) identifiering och korrekt tolkning av idiom och (2) kompetensen att förmedla alla möjliga betydelser ett idiom har till målspråket. (*ibid.* s. 65) Det finns, enligt Baker, idiom som är lättare att identifiera och de som kanske inte är så transparenta och är därför svårare att känna igen, i synnerhet när det rör sig om språk som inte är ens modersmål. Det är enligt henne lätt att identifiera uttryck som inte låter logiska om de tas bokstavligt. Som exempel nämner Baker (*ibid.*) de engelska idiomerna *It's raining cats and dogs*, *throw caution to the winds*, *storm in a tea cup*, *jump down someone's throat*, *food for thought*... Exempel på sådana svenska idiom vore *sätta myror i huvudet på någon* ("ge ngn ngt besvärligt att tänka på") eller *en storm i ett vattenglas* ("stor uppståndelse för ingenting") som motsvarar Bakers engelska exempel *storm in a teacup*. Vidare skriver Baker (*ibid.*) att uttryck som avviker från de vanliga och grammatiskt korrekta konstruktioner inte ska vara svårt att känna igen som idiom. Hennes exempel på sådana uttryck är *trip the light fantastic*, *blow someone to kingdom come*, *put paid to*, *the powers that be*, *by and large*, *the world and his friend*. Uttryck som börjar med *som* (Baker skrev om *like*) i jämförelse-liknande uttryck tyder enligt henne också på att uttrycket inte menas formligen. (*ibid.*) Till sådana uttryck kan läggas till t.ex. *vara som klippt och skuren för något* ("vara mycket lämplig för ngt") eller *som ett torrt skinn* ("kvickt och rastlöst").

² Alla förklaringar till idiom som nämns är hämtade från Svensk ordbok (SO)

Baker anser att följande formeln gäller för identifiering av idiom: “Generally speaking, the more difficult an expression is to understand and the less sense it makes in a given context, the more likely a translator will recognize it as an idiom.” (ibid.) Andra svårigheter i identifiering av idiom är enligt Baker (ibid. s. 66), att det finns en hel del idiom som a) är vilseledande (*'misleading'*), dvs. som verkar vara entydiga och klara eftersom de låter logiskt om uppfattade formligen (Baker nämner exemplet *take someone for a ride* (ibid.) vilket i idiomatisk användning betyder att missleda eller bedra någon), b) har ett väldigt liknande uttryck i målspråket, ett som ser ut och låter liknande och kan därför missförstås som ett motsvarande idiom och korrekt översättning även om det inte är det.

Det som kan hjälpa vid identifiering av idiom är något Baker kallar för 'collocational environment', dvs. omgivning av kollokationer. Enligt henne bildar idiom speciella omgivningar: “They form collocations with other items in the text as single units and enter into lexical sets which are different from those of their individual words.” (ibid. s. 67) Tar man t.ex. idiomat *ha råg i ryggen*, så kan man fastställa att de enskilda ord i detta idiom är sammansatt av befinner sig i en speciell omgivning som avviker från den vanliga. Ordet *råg* ska oftast förknippas med ord som bröd, mat, eller sädeslag. *Ryggen* ska i vanliga kontexter kopplas ihop med kroppsdel, verbet att bära, ryggsmärta, osv. Men här handlar det om en helt annan betydelse – dessa ord bildar tillsammans en annorlunda betydelse och utgör ett idiomatiskt uttryck som betyder att vara stark eller modig. Det är därför som Baker anser att 'collocational environments' kan hjälpa vid identifiering av idiom, även om de kanske inte är nyttiga när det gäller betydelsen. (jfr. ibid.)

När det handlar om svårigheter vid översättning av idiom, så har jag redan nämnt några som Baker och Ingo också pratar om som potentiella utmaningar. Baker (ibid. s. 68-71) behandlar detta tema närmare och nämner fyra svårigheter: den första är att ett idiom kanske inte har ett motsvarande idiom i målspråket (se textavsnitt 3 ovan). Den andra är att det finns ett liknande idiomatiskt uttryck i målspråket, men att det används på olika sätt, dvs. inte i samma kontext och betydelse. Sedan finns det idiom som kan användas med både bokstavlig och idiomatisk mening. Slutligen nämner Baker faktumet, att antalet idiom och frekvensen de används varierar från ett språk till ett annat. Som exempel nämner hon engelskan, där idiom används i många olika textsorter. Detsamma gäller för tyska, som gillar idiom och fraseologismer i allmänhet och använder dem i nästan alla texttyper. Däremot är det i kinesiskan och arabiskan inte vanligt att använda idiom så ofta. (ibid. s. 71)

3.2. Idiom i barnlitteratur

Om man beaktar allt som behandlats hittills så kan man kanske dra slutsatsen att idiom är ganska komplexa språkliga enheter. Däremot tänker man om barnlitteratur som en genre som utmärks av enkelt språk och handling. Därför kan det i några fall verka lite konstigt då man förbinder dessa två. Om man dock betraktar idiom som ett medel att ge språket ett brokigt drag och göra läsning roligare och färgstarkare, blir det lättare att förstå idioms roll i barnlitteratur.

Richter-Vapaatalo påpekar i sin behandling av fraseologi i barnböcker att det här är ett ännu väldigt utforskat och okänt område. (jfr. Richter-Vapaatalo 2007: 76) Hon hänvisar till Harald Burger (1997) som skiljer mellan fyra olika sätt att ta itu med fraseologi i barn- och ungdomslitteratur: (1) *det abstinenta sättet* ("abstinente") använder idiom inte alls eller sällan och omedvetet. Detta är framför allt typiskt för bilderböcker.; (2) *det aktsamma och förmedlande* ("schonend-vermittelnde") tillmäter idiom stor uppmärksamhet – idiom nämns så att läsarna lägger märke till dem och memorerar dem. Därför erbjuds utöver anföringar av idiom också deras förklaringar. Den här stilen träder upp ofta som ordspråk i texter; (3) *det sprudlande och hybrida* ("überbordend-hybride") använder många idiom genom ett bildligt språk i böcker för unga läsare; i serie- och kiosklitteratur för äldre läsare; (4) *det lekfulla och blinkande* ("spielerisch-augenzwinkernde") kännetecknas av modifiering av idiom. För att förstå dem behöver läsarna ha en viss idiomatisk kompetens. (ibid. s. 72).

Enligt Richter-Vapaatalo tjänar fraseologismer inte bara för komedi utan också för textkonstitution och för att förbinda en text i en meningsfull helhet. (ibid. s. 72) Om man tänker på barnlitteratur som en genre med två målgrupper, så kan man sluta sig till att idiom i barnlitteratur kanske inte har någon betydelse för barn, utan har rollen att tala till de vuxna som läser denna litteratur. (jfr. ibid. s. 74) Man kunde således konkludera att den lekfulla och blinkande stilen Burger nämnde i sin kategorisering (ibid. s. 72) avser vuxna läsare. Slutligen påpekar hon att "barnets kunskapssystem kan bara utvidgas om de uppmuntras och utmanas, om man litar på [deras kompetens att förstå]." (ibid. s. 74)

4. Att översätta idiom

Flera skribenter som behandlar idiom beskriver också olika metoder att översätta dem. Mona Baker (1997) skriver om idiom som ett översättningsproblem, vilket nämndes tidigare i det här examensarbetet (se 3.1. ovan). Hon nämner fem olika metoder man kan använda för att få en lämplig översättningslösning. Rune Ingo (2007: 144) tycker att översättare ska ha olika kompetenser som ”yrkesskicklighet, språkkunskaper, stilkänsla och allmänna språkbehärskning” för att kunna tolka och översätta idiom på ett korrekt sätt. Han nämner fyra översättningsmetoder.

Den följande tabellen innehåller Mona Bakers och Rune Ingos uppsättningar av översättningsmetoder som används för att översätta idiom:

MONA BAKER (1997)	RUNE INGO (2007)
1) att använda ett idiom med liknande form och betydelse	1) att översätta ett idiom med ett idiom
2) att använda ett idiom med liknande betydelse men olik form	2) att översätta idiomet ordagrant
3) översättning med parafras	3) att översätta idiomet med ett förklarande normaluttryck
4) utelämning	4) att översätta normaluttryck med ett idiom
5) kompensation	

Tabell 1 Metoder vid översättning av idiom enligt Baker och Ingo

Bakers och Ingos modeller överensstämmer i två tekniker – 'översättning med idiom med liknande form och betydelse' och 'översättning med parafras', som Ingo kallar för 'förklarande normaluttryck'. Ett liknande idiom i målspråket som översättning kan enligt Baker (1997:72) hittas ibland, men inte så ofta. Ingo (jfr. 2007: 144) påstår att även om språket man översätter till förfogar över ett liknande uttryck med motsvarande komponenter man oftast ändå inte kan hitta ett idiom som ordagrant överensstämmer med det i källspråket, eftersom ”den språkliga formen vanligen är språkspecifik.” (ibid.) Baker nämner metoder 'att översätta ett idiom med ett idiom med liknande form och betydelse' och 'att översätta ett idiom med ett idiom med liknande betydelse och olik form' var för sig och gör en skillnad mellan dem, medan Ingo rubricerar dessa två i samma grupp. Baker (1997: 74) nämner ett exempel på 'översättning med ett idiom med liknande betydelse men olik form' från boken *Masters of Universe*, där det står:

"Feel the force of my fist, frozen fiend!" Satsen översattes till tyska så här: "Dir werde ich einheizen, du Scheusal!", vilket i ordagrann översättning till engelska låter: "I will make things hot for you, monster!" Om man inte kan hitta ett motsvarande uttryck i målspråket, kan man använda en omskrivning. Ingo (2007: 145) erbjuder som exempel det svenska idiomet *sträcka vapen* som oftast översätts till finska med det icke-idiomatiska verbet *antautua* ('ge sig'). Mona Baker nämner i sin bok två andra strategier, 'utelämning' i fall det inte finns något passande uttryck i målspråket och 'kompensation' som hon förklarar på följande sätt: "Briefly, this means that one may either omit or play down a feature such as idiomaticity at the point, where it occurs in the source text and introduce it elsewhere in the target text." (Baker, 1997: 78) Ingo erbjuder tekniken 'att översätta ett normaluttryck med ett idiom' som en möjlighet att kompensera de idiom man inte kunde hitta en idiomatisk översättning till och därför måste använda sig av en parafraas eller utelämning. Ingo tar upp ordagrann översättning som en särskild metod, men poängterar också att denna strategi inte är den bästa lösningen i alla situationer, för översättningen kan i några fall vara "främmande för målspråket, kanske rent av helt obegriplig." (Ingo, 2009: 144)

4.1.1. Översättning av idiom i *Pippi Långstrump*

När man pratar om svenska barnboksförfattare tänker man oftast först och främst på Astrid Lindgren. Den svenska författaren har skrivit många barnböcker som blev så populära att de har översatts till många andra språk. En av dessa böcker, och kanske den mest kända, är *Boken om Pippi Långstrump*. Pippis äventyr har bland annat också översatts till kroatiska, mitt modersmål. Eftersom det här examensarbetet fokuserar på idiom, deras roll i barnlitteratur samt översättningsmetoder använder sig av för att översätta idiom, bestämde jag mig för att läsa igenom Lindgrens roman och försöka hitta idiom i den. Därefter skulle jag kortfattat analysera översättningen av dessa idiom i Mirko Rumacs (2015) kroatiska översättning – enligt metoderna i Tabell 1 (se 4.1. ovan).

Eftersom *Boken om Pippi Långstrump* är känd för sitt lekfulla och roliga språk och ett mycket brokigt ordförråd förväntade jag mig att hitta en hel del idiom i boken men efter att ha läst den insåg jag att det ändå inte finns så många. Några idiom som jag hittade i boken ska jag nu använda för att illustrera de översättningsmetoderna jag nämnde ovan (se 4.1.).

Den följande tabellen ger en översikt över de idiom jag analyserade enligt Bakers och Ingos metoder – hur de låter i originalet och hur den kroatiska översättaren översatte dem. För några av dem ger jag också egna förslag till möjliga översättningar senare i texten:

<i>Boken om Pippi Långstrump (2015/1945/)</i>	<i>Pipi Duga Čarapa (2015/1996/)</i>
<i>hack i häl</i>	<i>za petama</i>
<i>alla tiders</i>	”Tako nešto ne viđa se često.“
<i>lägga manken till</i>	potruditi se
<i>av samma skrot och korn</i>	<i>biti tkan na isti način</i>
<i>vrida om näsan på någon</i>	<i>zavrnuti nos</i>

Tabell 2 Idiom i Astrid Lindgrens Boken om Pippi Långstrump och deras översättning till kroatiska (idiomatiska lösningar i kursiv)

Idiomet (att följa någon) *hack i häl*³ som betyder ’strax bakom’ har översatts till kroatiska med ett motsvarande idiom *za petama*⁴(’efter hälar’) – ett idiom med liknande form och betydelse enligt Baker och Ingo. För att översätta det idiomatiska uttrycket *alla tiders*⁵ som betyder ’mycket bra’ har den kroatiska översättaren använt sig av parafrasering (enl. Baker), dvs. han förmedlade poängen av budskapet till kroatiska genom ett förklarande normaluttryck (enl. Ingo) – Så låter det på kroatiska: ”Tako nešto ne viđa se često.”⁶ (”Såhär något ser man inte ofta.” i ordagrann översättning) På samma sätt översatts idiomet *lägga manken till*⁷, som betyder att anstränga sig, vilket översättaren förklarade med ett icke-idiomatiskt uttryck – *potruditi se*.⁸(”anstränga sig”, ”bemöda sig”) *Vara av samma skrot och korn*⁹ har översatts med ett uttryck som liknar ett idiom men som jag inte har hört i denna form och kontext förr även om jag är modersmålstalare av kroatiska. Översättningen låter *biti tkan na isti način*.¹⁰ (”vara vävt på samma sätt”) En kanske smidigare översättning vore *biti istog kova* (”vara av samma smide”). Uttrycket *vrida om näsan på någon*¹¹ som oftast används som hot översattes av den kroatiska översättaren ordagrant (enl. Ingo) – *zavrnuti nos*.¹² På kroatiska är det dock vanligare att säga *zavrnuti uši* (”vrida om öron på någon”) eller *dobit ćeš po nosu* (”du ska få på näsan”) i denna kontext, anser jag.

³ 2015: 23

⁴ 2015: 11

⁵ 2015: 24

⁶ 2015: 15

⁷ 2015: 93

⁸ 2015: 60

⁹ 2015: 100

¹⁰ 2015: 64

¹¹ 2015: 124

¹² 2015: 79

5. Slutsats

I det här examensarbetet behandlas tre olika begrepp (barnlitteratur, översättning och idiom) först var för sig och sedan som ett enhetligt tema. Barnlitteratur verkar vid första anblick vara lätt att definiera, dock har det visat sig svårt att hitta en definition alla skulle vara överens om, vilket framgår av de olika uppfattningar jag har redovisat för. Barnlitteratur kan uppfattas på olika sätt – som litteratur skriven speciellt för barn, litteratur barn läser oavsett vem den skrivits för men också som litteratur skriven av barn. Slutsatsen man kan dra är att den genren ännu är mycket outforskad och det finns mycket utrymme för vidare forskning. Översättning, inklusive översättning av barnlitteratur innebär att man som översättare överför det som sägs till ett annat språk för att göra ett verk tillgängligt till ett större antal människor. Men en översättare blir i översättningsprocessen en skapare också, hen behåller alla väsentliga delar av originaltexten, men återskapar den samtidigt. När det gäller översättning så finns det några svårigheter översättare stöter på. En av dessa utgörs av idiom dvs. flerordiga uttryck med en särskild betydelse som är annorlunda än betydelsen av de enskilda orden i uttrycket.

Översättning av idiom i barnlitteratur avser ett forskningsområde som tyvärr inte är tillräckligt undersökt och behöver tas upp till vidare behandling, vilket är lite förvånande med tanke på att idiom som språkliga enheter ofta finns i barnböcker. Bakers och Ingos beskrivning av tekniker för att översätta idiom kan dock tillämpas till alla litterära genrer, jämte barnlitteratur, vilket utgör en bra utgångspunkt i forskning om idiom och översättning av idiom i barnlitteratur.

6. Källförteckning

Baker, Mona (2001): *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Abingdon: Routledge

Ingo, Rune (2007): *Konsten att översätta. Översättandes praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur

Kleberg, Lars (2001): *Översättaren som skådespelare. Essäer*. Stockholm: Dialoger Förlag & Metod

Lathey, Gillian (2015): *Translating children's literature*. Abingdon: Routledge

Lindgren, Astrid (2015 /1945/): *Boken om Pippi Långstrump*; illustrationer av Ingrid Vang Nyman. Stockholm: Rabén & Sjögren

Lindgren, Astrid (2015 /1996/): *Pipi Duga Čarapa*. [översatt från svenska av Mirko Rumac] ; [illustrerad av Ninoslav Kunc]. Zagreb: Znanje

Oittinen, Riitta (2000): *Translating for Children*. New York: Garland

Richter-Vapataalo, Ulrike (2007): «*Da hatte das Pferd die Nüstern voll*». *Gebrauch und Funktion von Phraseologie im Kinderbuch: Untersuchungen zu Erich Kästner und anderen Autoren*. Frankfurt am Main: Peter Lang

Tabbert, Reinbert (2002): *Approaches to the Translation of Children's Literature. A review of critical studies since 1960*. College of Higher Education, Schwäbisch Gmünd: Target. *International Journal of Translation Studies*, Vol. 14:2. 2002, 303-351. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company

SAŽETAK

Predmet mog završnog rada prevođenje je idioma u dječjoj književnosti. Istražuje se definicija dječje književnosti, prevođenja općenito, kao i idiomi kao problem u prevođenju književnosti. U radu najprije dajem uvodne napomene o dječjoj književnosti te na temelju literature navodim različite definicije, kao i opis funkcije i uloge dječje književnosti. Nadalje se bavim prevođenjem dječje književnosti njezinim karakteristikama koje treba uzeti u obzir prilikom prevođenja. Kao određeni izazov u prevođenju ističem idiome, kojima pridajem pozornost pokušavajući dati pouzdanu definiciju, opisujući poteškoće u prepoznavanju idioma i njihovom prevođenju, ali i pozivajući se na prijevodne postupke za prevođenje idioma, kako su ih opisali Mona Baker i Rune Ingo. Sve to potkrepljujem vlastitim primjerima, kao i kratkom analizom prijevoda idioma u švedskom originalu i hrvatskom prijevodu poznate dječje knjige *Pipi Duga Čarapa* spisateljice Astrid Lindgren.

Iako se iz svega napisanog u radu da zaključiti da je tema prevođenja idioma u dječjoj književnosti još uvelike neistraženo područje, strategije Baker i Ingoa daju se primijeniti na sve književne vrste, uključujući i dječju književnost, te kao takve mogu poslužiti kao dobra polazna točka za daljnje istraživanje i interpretaciju idioma i prevođenja idioma u kontekstu dječje književnosti.

ABSTRACT

The subject of my final thesis is the translation of idioms in children's literature. The definition of children's literature, translation in general, as well as idioms as a translation problem are examined. Following some introductory remarks about children's literature, I refer to other authors to give different definitions of the genre and a description of its function and role. Furthermore, I deal with the translation of children's literature and its aspects that need to be taken into account in the process. I point out idioms as a translation problem, trying to give an explanation of what they are, describing the difficulties in identifying idioms and in translating them. Regarding the latter I refer to Mona Baker's and Rune Ingo's description of methods for translating idioms. I support all this with my own examples, as well as a short analysis of the idioms found in the Swedish original and the Croatian translation of the famous children's book *Pippi Longstocking* written by Astrid Lindgren.

Although an overall conclusion could be that the topic *Translation of Idiomatic Expressions in Children's Literature* is still a largely unexplored area of research, Baker and Ingo's description of translation methods can be applied to all literary genres, including children's literature, and as such can serve as a good starting point for further research and interpretation of idiomatic expressions, as well as the translation of idioms in the context of children's literature.